

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA RA II
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER II

MARKING GUIDELINES

Time: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

XIYENGE XA A MATSWALWA

XIVUTISO XA 1

- 1.1 rhula./C.
- 1.2 Hileswi mana wa yena a a feriwile ngopfu hi vana, kutani loko ku velekiwa Xakufa a ehleketa leswaku na yena a nge hanyi u ta fa tanihi vamakwavo va yena lava loveke va ha ri vatsongo.
- 1.3 Magwendere a a lava leswaku Xakufa a nga swi xiyi leswaku a a nga tsakangi hikokwalaho ka ku va a bihile emirini tanihileswi a a nga tiyimiselanghi ku n'wi teka hikuva a a ri na nsati na vana.
- 1.4 Magwendere a a n'wi byerile leswaku u thalanile na nsati wa yena kutani a ehleketa leswaku loko a a nga n'wi tshembisangi vukati a a nga ta pfumela ku rhandzana na yena.
- 1.5 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: Ma khorwisa, hikuva va kona vavanuna lava xanisaka mimoya ya vavasati hi ku va xisa va vula leswaku va va rhandza kasi a hi ntiyiso vo lava ku va onhela vumundzuku bya vona.
(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.)
- 1.6 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: A ndzi ta n'wi tsundzuxa leswaku a tshike ku xanisa vavasati hikuva u ta va onhela vumundzuku bya vona naswona Xikwembu Xi ta n'wi ba.
(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.)
- 1.7 I Max Magwendere, hikuva u ringetile ku dlaya Khanyisa hi ku n'wi chelela byongo bya ngwenya eswakudyeni leswaku a ta sala na mali na yindlu leyi a va yi hlaysile swin'we laha swakudya swi dyiweke hi mbyana kutani ku fa yona.
- 1.8 Mutsari u lemukisa vahlayi hi switandzhaku swa nsele lowu va wu endlaka laha misaveni loko va ri karhi va hanya.

XIVUTISO XA 2

- 2.1 Madzanantlhanu wa magidi ya tirhandi (R500 000.00)
- 2.2 Jamela, a ri ri vito ra manana wa yena loyi a a lovile.
- 2.3 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo ya yena leyi a yi kumeke leyi twisisekaka. Xikombiso: Hakelo ya xidyoho i rifu. / Hambi wo famba ankoveni lundza ri ta vonaka.
(Amukela na tin'wana tidyondzo leti twisisekaka.)
- 2.4 I N'wantshurini, hikuva u siverile Magwendere loyi a a navela ku dlaya nsati wa yena Khanyisa leswaku a ta sala na Xifanisana nsati wa N'wantshurini leswaku a ta va nsati wa yena hi ku n'wi bukutela swinene a halaka ngati hikuva a n'wi kumile endlwini ya yena na nsati wa yena navusiku, laha a heteleleke a file endzhaku kaloko a landziwile hi xikhokhonono.
(Amukela na maveketelelo man'wana lama twisisekaka.)
- 2.5 Jevrou a a ri munhu wa tintswalo na rirhandzu kasi Khanyisa a a ri na nsele na rivengo swinene.
- 2.6 A a khongela na ku humesa nhlengo hi ndlela ya xiyimo xa le henhla swinene. A a ri nkulukumba wa kereke, a tlhela a va mutshami wa xitulu eka ntlawa wa vona wa madodana. Ekerekeni a a ri musumi wa tinsimu, mukhomi wa nkwama wa timali.
- 2.7 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: A yi kahle, hikuva va nga tikuma va dlayiwile kumbe va khomiwile hi maphorisa va ya pfaleriwa ekhotsweni hikokwalaho ka vubihi lebyi va byi endleke.
(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.)
- 2.8 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: A ndzi ta n'wi tsundzuxa leswaku a tshika endlelo ra yena lero biha hikuva ri nga endla leswaku Magwendere na Khanyisa va nga ha vi na kurhula, va hetelela va thalana kumbe va dlayana.
(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.)

XIVUTISO XA 3

- 3.1 Ekaya ka Mufundhisi Phakama, Khanyisa a a n'wi bile hi xitiropo a n'wi vavisa swinene.
- 3.2 Jevrou u n'wi chelerile mati a n'wi hlambisa, a n'wi tota murhi, a n'wi ambarisa xirhokwana xo etlela hi xona, a n'wi nyika swakudya kutani a ya n'wi etlerisa.
- 3.3 N'wantshurini u tekile ntambhu a titsimba a lava ku tisunga. Loko a ha ri karhi a kayakayeka ntambhu yo titlupula a vuya ehansi a ta wa a titivala tanihileswi ntambhu a yi borile hikokwalaho ka ku tshama yi nela hi mpfula.
- 3.4 I Xakufa, hikuva a a vanga dzolonga exikarhi ka Magwendere na Khanyisa hi ku mukisa Jamela emutini wa vona, leswi yena tanihi xigangu xa Magwendere a a beburile n'wana loyi Khanyisa a a nga n'wi tivi o sungula ku n'wi vona.
- 3.5 Ndzi vona onge ku nga va ku ri mhaka ya leswi loko va ha fika eLady Selborne a va fikele kona eka Mufundhisi Phakama va vonile tintswalo ta vona na ku hlayiseka.

XIVUTISO XA 4

Ku xaniseka i ku va munhu a ri na swiyimo swo tika leswi endlaka leswaku a nga vi na kurhula evuton'wini bya yena.

- Magwendere u susumeterile Xakufa exidziveni xa Ruvubye leswaku a ta dyiwa hi tingwenya hi ku chava leswaku u ta fanela ku hlayisa n'wana wa yena tanihileswi a a tikile.
- Loko a ri endzeni ka xidziva ngwenya yi n'wi khomile hi ndzhumbi yi n'wi luma yi nyupela na yena endzeni ka mati yi ri ndlela yo lava ku va yi ya n'wi dlaya, yi tlhela yi n'wi kokakoka yi ya n'wi ngenisa ebakweni ra yona emakorhweni laha a nga hetelela a hela matimba a lava ku titivala.
- U kumekile a hlantile swinene laha a nga kala a humesa na xikhuvi hikokwalaho ka ku nuha ka tinyama to bola, ku nuha ka minswanyo, tingati na vulongo bya tingwenya lebyi a byi ri endzeni ka xidziva.
- Xakufa u hetelerile a kotile ku huma exidziveni a baleka kambe ndzhumbi wa yena se a wu pfimbile wu tlhela wu va wa rihlaza. U khungile ku kala a ya kuma ndzhuti ethelo ka patu a tshama ku kondza ku ya ta movha lowu a wu ri na wanuna na wansati laha va nga n'wi pfuna hi ku n'wi yisa exibedhlele.
- Ku ngenisiwa ka Xakufa exidziveni hi Magwendere swi n'wi vangerile ku va a kumana na vuvabyi bya Ndere ebakweni ra ngwenya lebyi a byi nga ha tshunguleki.
- Loko Xakufa a ri endleleni ya ku ya eLady Selborne a a ri ku mukiseni ka Jamela eka Magwendere tanihileswi yena se a a vabyela ku fa, u hlanganile na titsotsi ti n'wi tekela nkwama lowu a wu ri na mpahla ya yena, ti baleka na wona.
- Xakufa u hetelerile hi ku ya fika ekaya ka Magwendere laha swi n'wi tekeleke nkarhi wo leha swinene, Magwendere a ri karhi a kaneta leswaku Jamela i n'wana wa yena.
- Xakufa u siyile Jamela hi nkanu eka Magwendere a tlhelela eka rikwavo, Jamela a ri karhi a rila swinene kambe a nga kotangi ku ya fika ekaya. U fikile a wa ekusuhi na heke ya kereke ya Mufundhisi Phakama a vhela a lovela kona.

Hinkwaswo leswi boxiweke laha henhla swi tiyisisa mhaka ya ku xaniseka ka Xakufa vutomi bya yena hinkwabyo tanihileswi a a ri hava vatswari na xaka rinene leri eka tsalwa.

(Vadyondzi va fanele va boxa timhaka ta ntlhanu ntsena eka leti longoloxiweke laha henhla na tin'wana leti kombisaka tindlela hinkwato leti Xakufa a xanisekeke hi tona eka tsalwa leri.)

Maavelo ya timaraka: Nyika tigwaju tinharhu eka poyinti yin'wana na yin'wana kambe ti va ntlhanu.

Hileswaku timaraka ta Vundzeni = 15 kasi Xivumbeko na Ririmi = 05. Tirhisa tikhodi leti loko u kombisa maavelo ya timaraka kutani u tsala ntsengo ehansi ka tikhodi.

V = 15
X & R = 05
20
[20]

XIYENGE XA B SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO

XIVUTISO XA 5

MATIMU YA MUFI

Eka matimu ya yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Nhlokomhaka.
  - Mavito na xivongo xa mufi.
  - Siku, n'hwetl na lembe ro tswariwa.
  - Ndhawu laha a tswariweke kona.
  - Vatswari va mufi.
  - Vuxokoxoko bya swa tidyondzo.
  - Vuxokoxoko bya ntirho wa yena.
  - Ku teka./ku tekiwa.
  - Siku ro hundza emisaveni.
  - Xivangelo xa rifu.
  - Lava a va siyeke.
  - Ku n'wi navelela ku etlela hi kurhula.
  - Ku phata xivongo xa yena.
- (Mukamberiwa a nga fanelangi ku tsala tanihi munhu wo sungula.)

XIVUTISO XA 6

KHADI RA XIRHAMBO

Eka xirhambo xa yena mukamberiwa a nga ha katsa leswi landzelaka:

- Mavito ya murhambiwa.
- Xikongomelo xa xirhambo.
- Mavito ya loyi ntlangu wu endleriwaka yena.
- Siku, n'hwetl na lembe.
- Ndhawu na nkarhi.
- Maambalelo.
- Mavito ya murhambi.
- Nhlamulo ya loko varhambiwa va ta swi kota ku va kona.

MAAVELO YA TIMARAKA

XITSHURIWA XA XITSALWAMBIKO XO LEHA

Vundzeni, makunguhatelo na xivumbeko

Ririmi, xitayili na vuhleri

Vmx =18

Rxv =12

30

XITSHURIWA XA XITSALWAMBIKO XO KOMA

Vundzeni, makunguhatelo na xivumbeko

Ririmi, xitayili na vuhleri

Vmx =07

Rxv =03

10

Ntsengo hinkwawo: 100